

พินิจชีวิตขุนแผนด้วยทักษา

ประคอง เจริญจิตรกรรม*

ความเป็นมาของปัญหา

เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนเป็นวรรณกรรมเอกยอดนิยมของคนไทยมาช้านาน โดยเฉพาะขุนแผนเป็นตัวละครที่มีหลายบุคลิกภาพ เป็นเสน่ห์สำหรับการศึกษา และขุนแผนก็เป็นตัวละครหนึ่งในไม่กี่ตัวละครที่ทวีได้ระบุนั้นเกิดไว้อย่างชัดเจนพอสมควร แต่มีผู้ใช้ข้อมูลนี้ศึกษาชีวิตชีวิตของขุนแผนไม่มากนัก

ผู้วิจัยเห็นว่าการศึกษาวีชีวิตชีวิตขุนแผนด้วยหลักทักษา จะทำให้เห็นอรรถภาพและความประณีตของกวีโบราณในการกำหนดสภาพแวดล้อมของตัวละครให้สอดคล้องกัน ไม่ได้แต่งขึ้นตามบทกลอนพาไป แต่เป็นการจงใจสร้างสรรค์ของกวีผู้รู้

สมมุติฐาน

วันเกิดของขุนแผนกำหนดขึ้นอย่างมีหลักการ เพื่อบอกให้ผู้อ่านวรรณกรรมทราบเส้นทางและชาติชีวิตของขุนแผนตั้งแต่วันที่ขุนแผนกำเนิด

การพิจารณาชั้นนายของวันเกิดขุนแผน

ตัวละครในเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนมีหลายตัว แต่มีเพียงขุนแผนเท่านั้นที่มีวันเดือนปีเกิดชัดเจนว่า

พ่อแม่ปรึกษากับยาย
ฝ่ายตาตะแคงเป็นหมอดู
ปีชาลวันอังคารเดือนห้า

จะให้ชื่อหลานชายอย่างไร
คิดคุณเลขอยู่ให้หลานชาย
ตกฟากเวลาสามชั้นนาย

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน, ๒๕๑๓, น. ๘)

* รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

จากบทกลอนนี้ ชุนแผนเกิด “วันอังคาร เดือน ๕ ปีชาล เวลา สามชั้นฉาย” แต่ปีไม่ปรากฏ ในเรื่องระบุไว้เพียงว่าเป็นปีที่พระเจ้ากรุงจีนนำแก้วมาถวายพระพันวษาแล้วโปรดให้ใส่ไว้ที่ยอดเจดีย์วัดเจ้าพระยาไทย ดังข้อความว่า

กรุงจีนเอาแก้วอันแพรวพราว	มาถวายพระเจ้ากรุงอยุธยา
ให้ใส่ปลายยอดพระเจดีย์ใหญ่	สร้างไว้แต่เมื่อครั้งเมืองหงสา
เรียกวัดเจ้าพระยาไทยแต่โรมา	ให้ชื่อว่าพลายแก้วผู้แว่วไว

(เสภาเรื่องชุนช้างชุนแผน, ๒๕๑๓, น. ๘)

ฉะนั้นเมื่อปีเกิดไม่แน่นอน ในที่นี้จึงเหมาะสมในการใช้วันเกิดมาพิจารณาตามหลักทักษาเพื่อวิเคราะห์ว่า เวลาเกิดของชุนแผนนั้นควรได้กำหนดให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตในเรื่องเรื่องเวลาเกิดของชุนแผน ที่กล่าวไว้ว่า “เวลาสามชั้นฉาย” นั้น คือ เวลาอะไร

คำว่า “ชั้นฉาย” เป็นเวลาของคนโบราณที่ใช้เงาเป็นการบอกเวลา ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒ (๒๕๔๖, น. ๓๕๕) ได้อธิบายไว้ว่า

ชั้นฉาย น. การสังเกตเวลาด้วยมาตรวัดอย่างหนึ่งซึ่งเรียกว่า เขยิบชั้น คือเอาเท้าวัดเงาของตัวคนที่ยืนกลางแดด ครั้งโบราณกำหนดเวลาด้วยวัดเงานั้นเป็นช่วงเท้า คือ ๑ ชั้นฉาย เท่ากับเงายาวชั่วรอยเท้า, มีพิกัดอัตราดังนี้ ๑๐ อักขร เป็น ๑ เมล็ดงา, ๔ เมล็ดงา เป็น ๑ เมล็ดข้าวเปลือก, ๔ เมล็ดข้าวเปลือก เป็น ๑ องคุลี, ๑๕ องคุลี เป็น ๑ ชั้นฉาย.

เรื่อง “ชั้นฉาย” นี้ พันเอก(พิเศษ)เอื้อน มนเทียรทอง ได้อธิบายไว้ในหนังสือ *พระคัมภีร์ฤกษ์ศิวาคม* (๒๕๒๔, น. ๑๔๙) ไว้ว่า

ความยาว ๑ ชั้นฉายนั้น ก็คือการใช้เท้าวัดเงาของตนเองได้ยาว ๑ ช่วงเท้า โดยปกติคำว่า “ฉาย” แปลว่า “เงา” การใช้เท้าวัดเงาจำเป็นจะต้องเป็นเท้าของเจ้าของเงานั้นเอง เพราะเงาจะยาวหรือสั้นขึ้นอยู่กับความสูงของตัวบุคคล และช่วงความยาวของเท้าบุคคล ก็เป็นปกติกับความสูงของตัวบุคคลคนเดียวกัน คือประมาณ ๑: ๗ ดังนั้น จึงจะนำเอาเท้าของคนอื่นไปวัดกับเงาของคนหนึ่งไม่ได้

เมื่อขึ้นฉ้าย คือ การกำหนดเวลาจากเงาที่ใช้ทำวัด แล้วเวลา “สามขึ้นฉ้าย” คือ เวลาเท่าไร ในแต่ละเดือน เงาหรือขึ้นฉ้าย ที่วัดในเวลาเดียวกันจะได้ไม่เท่ากัน ด้วยอาทิตย์ขึ้นลงและโคจรในแต่ละเดือนไม่เท่ากัน ปรากฏตามตารางมาสดฉ้ายาที่ปรับปรุงมาจากหนังสือพระคัมภีร์ฤกษ์ศิวาคม ของ พันเอก(พิเศษ)เดือน มนเทียรทอง (๒๕๒๔, น. ๑๖๙) ดังนี้

ตารางมาสดฉ้ายา

มาสดฉ้ายา	๐	๑	๒	๓	๔	๕	๖
เดือน		๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑	๒
	๘	๗	๖	๕	๔	๓	
ขึ้นฉ้าย ยามที่ ๑ (๖.๐๑-๗.๓๐ น.)	๓๑ ๑๕ ๙	๓๒ ๑๖ ๑๐	๓๓ ๑๗ ๑๑	๓๔ ๑๘ ๑๒	๓๕ ๑๙ ๑๓	๓๖ ๒๐ ๑๔	๓๗ ๒๑ ๑๕
ขึ้นฉ้าย ยามที่ ๒ (๗.๓๑-๙.๐๐ น.)	๘ ๗ ๖	๙ ๘ ๗	๑๐ ๙ ๘	๑๑ ๑๐ ๙	๑๒ ๑๑ ๑๐	๑๓ ๑๒ ๑๑	๑๔ ๑๓ ๑๒
ขึ้นฉ้าย ยามที่ ๓ (๙.๐๑-๑๐.๓๐ น.)	๕ ๔ ๓	๖ ๕ ๔	๗ ๖ ๕	๘ ๗ ๖	๙ ๘ ๗	๑๐ ๙ ๘	๑๑ ๑๐ ๙
ขึ้นฉ้าย ยามที่ ๔ (๑๐.๓๑-๑๒.๐๐ น.)	๒ ๑ ๐	๓ ๒ ๑	๔ ๓ ๒	๕ ๔ ๓	๖ ๕ ๔	๗ ๖ ๕	๘ ๗ ๖
ขึ้นฉ้าย ยามที่ ๕ (๑๒.๐๑-๑๓.๓๐ น.)	๐ ๑ ๒	๑ ๒ ๓	๒ ๓ ๔	๓ ๔ ๕	๔ ๕ ๖	๕ ๖ ๗	๖ ๗ ๘
ขึ้นฉ้าย ยามที่ ๖ (๑๓.๓๑-๑๕.๐๐ น.)	๓ ๔ ๕	๔ ๕ ๖	๕ ๖ ๗	๖ ๗ ๘	๗ ๘ ๙	๘ ๙ ๑๐	๙ ๑๐ ๑๑

มาสนายา	๐	๑	๒	๓	๔	๕	๖
ชั้นนาย ยามที่ ๗ (๑๕.๐๑-๑๖.๓๐ น.)	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒
ชั้นนาย ยามที่ ๘ (๑๖.๓๑-๑๘.๐๐ น.)	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓
ชั้นนาย ยามที่ ๙ (๑๘.๐๑-๑๙.๐๐ น.)	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔
ชั้นนาย ยามที่ ๑๐ (๑๙.๐๑-๒๐.๓๐ น.)	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕
ชั้นนาย ยามที่ ๑๑ (๒๐.๓๑-๒๒.๐๐ น.)	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖
ชั้นนาย ยามที่ ๑๒ (๒๒.๐๑-๒๓.๓๐ น.)	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗

ตามตารางมาสนายานี้ เมื่อขุนแผนเกิดเดือนห้า เวลาสามชั้นนาย ก็จะตรงกับชั้นนายของช่วงท้ายของยามที่ ๔ และตรงกับชั้นนายของช่วงต้นของยามที่ ๕ นั่นคือ ขุนแผนเกิดระหว่างเวลา ๑๑.๓๐ น. - ๑๒.๓๐ น. ซึ่งเป็นเวลาคาบเกี่ยวระหว่างยามพุทธะ (ดาวพุธ) กับยามจันเทหา(พระจันทร์) ตามหลักการแบ่งยามอัฐกาล ซึ่งแบ่งยามภาคกลางวันออกเป็น ๘ ยาม

เมื่อเป็นวันอังคารก็ต้องเอาดาวอังคารมาขึ้นต้นเป็นยามที่ ๑ แล้วไล่เรียงดาวไปตามลำดับดังนี้

ยาม	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘
ดาวครองยาม	๓	๑	๖	๔	๒	๗	๕	๓

การที่ขุนแผนเกิดในช่วงเวลาดาวพุธครองยามและดาวจันทร์ครองยามของวันอังคาร ไหรอาจารย์ท่านได้พยากรณ์ไว้ดังนี้

สำนักเขาอ้อได้ให้คำพยากรณ์สำหรับดาวพุธช่วงท้ายว่า “เก็บตลาดเป็นพระยาดี” (เวทย์ วรวิทย์, ๒๕๔๘, น. ๑๒๘) และให้คำพยากรณ์ดาวจันทร์ช่วงต้นว่า “พระเจ้าเทศนาดี” (เวทย์ วรวิทย์, ๒๕๔๘, น. ๑๒๘)

เมื่อประมวลจากคำพยากรณ์ข้างต้น จึงสรุปได้ว่าเวลาที่ขุนแผนเกิด เจ้าชาตาเหมาะสมที่จะรับราชการ และเป็นคนฉลาด มีความรู้ พุดเก่ง ทำให้คนคล้อยตามได้จากจุดนี้จะเห็นว่าสอดคล้องกับพฤติกรรมและชีวิตของขุนแผน คือ ขุนแผนได้เข้ารับราชการ จนได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าเมืองกาญจนบุรีในบั้นปลายของชีวิต อีกทั้งขุนแผนยังเป็นคนมีวาจาเป็นเสน่ห์ จะเห็นได้ว่าเมื่อบวชเป็นเณรอยู่วัดส้มใหญ่ สมภารบุญ

ก็รักใคร่ด้วยเป็นคนฉลาด ดังข้อความว่า

จนอาจารย์ขาดฉลาดเฉลียว
จะเปรียบเณรแก้วได้นั้นไม่มี
หนังสือสิ้นกระแสทั้งแปดวรรค
ลูปหน้าลูปหลังแล้วว่าไป

เณรเณรออกเกรียวอยู่ที่นี่
บวชยังไม่ถึงปีก็เฒ่าใจ
จนสมภารเจ้าวัดไม่บอกได้
สิ้นได้ฤแล้วเณรแก้วอา

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน, ๒๕๑๓, น. ๔๘)

เมื่อเณรแก้วมาอยู่วัดป่าเลไลยก์ ก็สามารถเทศน์ได้เป็นที่จับใจคน ดังข้อความว่า

ครานั้นจึงโหมเจ้าเณรแก้ว
หมั่นหมกหมักดีมีให้เตือน
มหาชาติธรรมวัตรสารพัดเคราะห์
ลุ่มเสี่ยงเป็นแสนหัดเร่งเร

ปัญญาคล่องแคล่วใครจะเหมือน
หัดเทศน์สามเดือนก็ขึ้นใจ
ถ้อยคำมันเหมาะไม่เปรียบได้
เทศน์ที่ไหนคนชมนิยมฟัง

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน, ๒๕๑๓, น. ๕๐)

ส่วนในพระคัมภีร์ภุมมปิณฑม (๒๕๒๔, น. ๑๗๔-๑๗๕) ได้ให้คำพยากรณ์ไว้ว่า “พระจันทร์ตัวตัน ยามนี้ร้อนรน มักต้องหลาวแหลน กบต้องปฏึก หลังหักบีแบน เจ็บปวดเหลือแสน ลำบากทุกซัชน” ส่วนยามพุทธช่วงท้ายไม่ปรากฏคำพยากรณ์มีแต่ช่วงต้นว่า “พุทธตัวตันโล้ คนตกยากไร้ ตัดไม้พินขาย ผ่าพินตักน้ำ ลำบากเจียนตาย เราท่านทั้งหลายอย่าได้ขาดตรา” และจากหนังสือเล่มเดียวกันได้ให้คำพยากรณ์สำหรับวันอังคาร ยามกลางวัน โดยภาพรวมไว้ว่า

พระ ชนินาหนนี่ไกล
เป็นยามดีหนีภัยได้รอดมา
จันทา ทพินันมีฤทธิ์
เที่ยววัดรอยพ่อครูจะสู้ชน

เข้าป่าใหญ่ไม่อยู่ดูหา
เทวดาช่วยบำรุงผดุงตน
ออกเที่ยวขวิดภูผาไกลาหน
ยามนี้คนคิดร้ายเมื่อปลายมือ

(เอื้อน มนเทียรทอง, ๒๕๒๔, น. ๑๕๙)

เมื่อประมวลจากคำพยากรณ์ข้างต้น จะเห็นได้ว่าเวลาที่ขุนแผนเกิดมีผลให้เจ้าชตาามีชีวิตที่ไม่สุขสบาย มักต้องอยู่ท่ามกลางอาวูร มีภัยอันตราย ต้องพลัดพรากจากที่อยู่ และจะมีศัตรูคอยคิดร้าย ซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตของขุนแผน ที่ตอนเกิดมาสุขสบายพร้อมญาติและทรัพย์สิน ดังความว่า

แล้วเร่รัดจัดแจงแต่งบายศรี
กล้วยน้ำแดงกวาเอามาใส่
ให้หลานใส่เสมาปะวะหล่ำ
บ้าหว้าทองผูกสองข้างแขนนั้น
เอดศาตร้อยอ่อนอ่อนดอกกลอย
ผูกลูกพริกเทศด้วยทองคำ
จัดแจงแขวนเป็นวงกัน
ยกบายศรีแล้วให้ขึ้นสามลา

เงินทองของดีมาผูกให้
รูปเทียนดอกไม้มียหลายพรรณ
กำไลทองคำงามเจิดจัน
สายกุเด็นทั้งแต่งดั่งเกลี้ยงทำ
ฝังพลอยมรกตสีสดขำ
กำไลตีนนาคเห็นหลากตา
พงศ์พันธุ์พร้อมอยู่ทั้งปู่ย่า
เวียนแวนไปมาให้อาชัย

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน, ๒๕๑๓, น. ๘)

แต่เมื่อพลายแก้วอายุได้ ๕ ขวบ บิดา คือ ขุนไกรฤกษ์ประหารชีวิตในการไปล่าควาย
กับพระพันวษา ทำให้นางทองประศรีต้องพาพลายแก้วหนีราชภัยจากสุพรรณบุรี
มาอาศัยที่กาญจนบุรี ความลำบากจะเห็นได้จากบทบรรยายภาพตอนเดินทางหนี
ราชภัยว่า

ผุดลุกผุดนั่งไม่ตั้งตัว
มดแดงมดคันมันคันที่
ลูกหาวนอนจะนอนก็ไม่ได้
เอ็นดูลูกด้วยช่วยมาแล

เกาหัวหน้าบู้อยู่
ยุงร้นบินหรือยุงนี่เน
คันกันพันใจทีเดียวแม่
มดรังแกกัดข้าลักหน้าตัว

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน, ๒๕๑๓, น. ๓๒)

การบรรยายภาพมดกัดแต่ต้องทนด้วยไม่มีที่จะหนีไปทางไหนได้ ขณะหลบนอนบนต้นไม้
ของนางทองประศรีและพลายแก้ว เป็นสิ่งที่คนทั่วไปสามารถจินตนาการความทุกข์
ทรมานได้ดี ด้วยเป็นประสบการณ์ร่วมที่คนอ่านเคยผ่านพบ หรือตอนที่เดินแดดร้อน
ที่ว่า

ร้อนเท้าเจ้าเดินเหยียบกรวดทราย
แม่หาสุดปัญญาของลูกนี้
คอแห้งคล่องแคลงแข็งใจมา
ลูกก้าวยวายนกก็จิกล้ม
แผ่นดินร้อนเหลือใจดังไฟเปลว
เหนือนักยักให้ขึ้นขึ้นหลัง
ครันเมื่อยเข่าก็เข้านบนบา

เจ้าพลายเหนื่อยอ่อนนอนมารดา
เหลือทีจะล้อเหยเหนื่อยหนักหนา
แม่เดินช้าช้าอย่าให้เร็ว
เจ็บระบมตื่นแตกจนแหลกเหลว
แม็กุ้มใส่สละเอดต้องแต่งมา
เอดกระบุงถือบั้งไปข้างหน้า
มือหนึ่งจับขาลูกยกไว้

เท่านั้นพุพองค่อยย่องเดิน
ลูกพลัดจากป่ามาไป

ครั้นเดินสะดุดเหวไถล
ล้มกลิ้งอยู่ในพนาลี

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน, ๒๕๑๓, น. ๓๔)

ภาพการเดินเท้าเปล่าบนกรวดหินที่ถูกแสงอาทิตย์เผา ร้อน จนเท้าของนางทองประศรี และพลายแก้วแตกพอง เป็นความทรมานที่เป็นประสบการณ์ร่วมของผู้อ่าน นอกจาก ความลำบากต้องพลัดที่อยู่ไปอยู่ที่กาญจนบุรีแล้ว เมื่อได้ขึ้นมาพลายแก้วก็มักถูก ขุนช้างหักหลังอยู่เสมอไม่ว่าจะเป็นเรื่องความรักหรือการงาน ทั้งหมดนี้จะเห็นว่า สอดคล้องกับคำพยากรณ์เวลาเกิดอย่างยิ่ง

การพิจารณาวันเกิดขุนแผนตามหลักทักษา

อีกทั้งเมื่อนำวันเกิดของขุนแผนมาศึกษาตามระบบทักษา ก็จะอ่านได้ดังนี้

๑	๒	๓
๖		๔
๘	๕	๗

ตารางทักษาข้างต้น มีดาวพระเคราะห์ครองอยู่ตามทิศต่างๆ คือ

ดาวอาทิตย์ (๑)	ครองอยู่ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ	มีกำลัง ๖
ดาวจันทร์ (๒)	ครองอยู่ทิศตะวันออก	มีกำลัง ๑๕
ดาวอังคาร (๓)	ครองอยู่ทิศตะวันออกเฉียงใต้	มีกำลัง ๘
ดาวพุธ (๔)	ครองอยู่ทิศใต้	มีกำลัง ๑๗
ดาวเสาร์ (๗)	ครองอยู่ทิศตะวันตกเฉียงใต้	มีกำลัง ๑๐
ดาวพฤหัสบดี (๕)	ครองอยู่ทิศตะวันตก	มีกำลัง ๑๙
ดาวราหู (๘)	ครองอยู่ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ	มีกำลัง ๑๒
ดาวศุกร์ (๖)	ครองอยู่ทิศเหนือ	มีกำลัง ๒๑

เมื่อขุนแผนเกิดวันอังคาร จึงมีดาวพระเคราะห์ครองภูมิต่างๆ ในทักษากำเนิด ดังนี้

ดาวอังคาร (๓)	ครองภูมิบริวาร
ดาวพุธ (๔)	ครองภูมิอายุ
ดาวเสาร์ (๗)	ครองภูมิเดช

- ดาวพฤหัสบดี (๕) ครองภูมิศรั
 ดาวราหู (๘) ครองภูมิมูละ
 ดาวศุกร์ (๖) ครองภูมิอุตสาหะ
 ดาวอาทิตย์ (๑) ครองภูมิมนตรี
 ดาวจันทร์ (๒) ครองภูมิกาลกิณี

ดาวอังคาร(๓) ครองภูมิบริวารซึ่งหมายถึงผู้แวดล้อมเจ้าชาตา (ศรรวสา, ๒๕๕๐, น. ๔๕) ส่วนดาวอังคาร หมายถึง ความกล้าหาญ ความองอาจ ความขยัน ความใจร้อน โทสะ สงคราม ของแข็ง ของมีคม

เมื่อเป็นภูมิบริวารกำเนิดของขุนแผนจึงส่งผลให้ขุนแผนอยู่ในแวดวงของผู้ใช้อาวุธหรือทหาร ตัวของขุนแผนและคนแวดล้อมได้รับอิทธิพลดาวอังคารจึงทำให้เป็นคนกล้าหาญ ไม่ยอมลงให้ใคร เจ้าอารมณ์ และเอาแต่ใจตัว อันทำให้ชีวิตครอบครัวเกิดความขัดแย้งกันเสมอ เช่น นางพิมซึ่งเป็นภรรยาก็เป็นคนปากกล้าไม่กลัวสามี ดังตอนนางพิมทะเลาะกับสายทองว่า

ปากกล้าดีกว่าอีกชี	ตีผางเดี๋ยวนี้ให้ล้มคว่ำ
มันลึกละใครจะนิ่งให้พี่ทำ	อย่าเชื่อล่ำถึงข้าเล็กไม่อย่ากลัว
เมื่อกระนั้นถึงจะตีก็ไม่ว่า	เดี๋ยวนี้ข้าถือว่าเป็นเจ้าผัว
อี่เมีย নয়กำเ็นไม่เกรงกลัว	จะจิกหัวลงตบด้วยกะลา
ชิชะถ้อยคำกระไรนี้	จะต้องตีว่ายากนางปากกล้า
นางพิมเคื่องขุนมนขึ้นมา	กล้าดีดีข้านางสายทอง
พลายแก้วตกใจลุกทะเล่	กลัวความจะชิงขึ้นในห้อง
เข้ายืนกลางทางกั้นนางสายทอง	แล้วห้ามน้องปลอบว่าอย่าแม่พิม
อดใจเกิดได้เ็นดูพี่	ถ้าอึ้งมีเกิดความนะเนื่อนี้
สายทองก็มีผอนเอาใจพิม	ไฟลุกแล้งยังทมิด้วยผอยพิน
	(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน, ๒๕๑๓, น. ๑๔๕)

จากข้อความนี้ทั้งนางพิมและนางสายทองล้วนไม่กลัวขุนแผน นอกจากนี้ ตอนนางลาวทองทะเลาะกับนางพิม ขุนแผนก็แก้ปัญหาไม่ได้ ไม่มีภรรยาคนใดเชื่อขุนแผน เห็นได้จากคำพูดของนางพิมว่า

อิลวามันจะสับยัระย่ำ
ว่าพลางทางใจขึ้นบนสะพาน
สิ่งใม้ให้เป็นราศี
ทั้งน้ำมันกระจกกระแจะแบ่ง
ให้สิ้นวายุหยาชาติของคนเท็จ

สิ้นบุญสิ้นกรรมกันวันนี้
จะตักน้ำล้างบ้านเอาดินสี
น้ำท่ามืออยู่จะถูเช็ด
จะทิ้งไว้ให้แห้งเป็นสะเก็ด
จะขุดเวงพื้นดินให้สิ้นรอย

(เลภาเรื่องขุนช้างขุนแผน, ๒๕๑๓, น. ๒๘๐)

คำดำและการกระทำของนางพิมค่อนข้างแรงแบบไม่ไว้หน้าขุนแผนเลย เช่น เอน้ำล้างสะพานด้วยการใช้ "ดิน" ขัดสี เป็นกิริยารังเกียจอย่างยิ่ง ที่ไม่ยอมแม้จะใช้มือในการไล่สิ่งที่เป็นเสนียดจัญไร ในที่นี้ คือ ขุนแผนและนางลาวทอง อีกทั้งการกล่าวว่ "จะขุดเวงพื้นดินให้สิ้นรอย" คือการขุดส้วมกลบใหม่ไม่ให้เหลือแม้แต่สิ่งที่ขุนแผนถ้ายไ้ นับเป็นข้อความตตรอนที่รุนแรง ไม่พบว่าปรากฏลักษณะเช่นนี้ในวรรณกรรมเรื่องอื่น ส่วนขุนแผนฟังนางพิมด่าว่า ก็เกิดโทสะตอบโต้นางพิมว่

ดำแยเจ้าเอี่ยมมันแสนคัน
กลางเกลื่อนขี้อื่นพรนัย
อืชาติชั่วเป็นตัวเท่าตัวนอน
ถึงหายให้สิ้นถิ่นสุพรรณ
มึงตายเสียเกิดวันทองเอ๋ย
กระทีบฝังผางกลางนาวา

จะเท่ามันคนนี้หามีไม
หยุดยหาใส่ก็หายคัน
ไซซอนดิบเดียมจนตัวสิ้น
วันเดียวก็จะสิ้นตำรายา
อย่าอยู่เลยชักดาบออกเงือง่า
จิกหัวเอามาฆ่าให้ตาย

(เลภาเรื่องขุนช้างขุนแผน, ๒๕๑๓, น. ๒๘๑)

ในคำตอบโต้ของขุนแผนก็รุนแรงเช่นกัน อีกทั้งขุนแผนยังโกรธนางพิมจนระงับอารมณ์ไมอยู่ จะเอาดาบฟันนาง ความใจร้อนของขุนแผนและเหล่าภรรยาเช่นนี้มักทำให้เกิดข้อขัดแย้งในครอบครัวเสมอ และความวุ่นวามขาดสติครั้งนี้ก็ทำให้นางพิมต้องตกเป็นของขุนช้าง ทำให้ขุนแผนต้องกลับมาลักพานางพิมจนเกิดต่อสู้กับทหารของพระพันวษา และเกิดเหตุการณ์ร้ายต่างๆ ต่อมา

หรือเหตุการณ์ที่ขุนแผนพูดเตือน จมื่นไวยวรนาถ (พระไวย หรือพลายงาม) เพื่อบอกให้พระไวยทราบว่ถูกนางสร้อยฟ้าทำเสน่ห์ พระไวยและขุนแผนต่างอารมณ์ร้อนใส่กัน ทำให้เกิดความขัดแย้ง ดังความว่

พระหมื่นไวยเมืมนหน้าหาตุไม่
 ถ้าทำมั่งก็เป็นเช่นบิดา
 แม้นไม่ตีที่ไหนจะพ้นโทษ
 จึงได้มีความสุขทุกคืนวัน
 ถึงจะทำความผิดสักเท่าไร
 ข้าทำไม่ได้เช่นใจของบิดา
 ขุนแผนขึ้นหน้าด่าอึ้ง
 ลูกขวยด้วนแสมแร่เข้าไป
 ทองประศรีตะแกโกรธกระโดดโหยง
 ช่มเหลงหลานกูโยไธ้อัปรีช
 จองหงอว่าสองกระจากได้
 มึงทำเป็นกูเห็นอยู่อวดรา

ข้าเข้าใจอยู่นักไม่พักว่า
 ไซ้ตัวข้าใจเฝ้าไม่เท่าทัน
 เมื่อทรงโปรดให้ไปตีเชียงใหม่นั้น
 เพราะพ่อนั้นรักที่ศรีมาลา
 พ่อก็เข้ากันไปมิได้ว่า
 ใครผิดก็ต้องว่าไปตามจริง
 อูเหม้มิงลำเล็กพ่อเล่นได้
 พระหมื่นไวยวิ่งหาช่วยที่
 หุดฮ้ายบ้าล้าโพงตายโหงผี
 มึงอวดดีว่าตัวดีมีวิชา
 เข้าใจว่ายังยวดพุดอวดหมา
 กูไม่ปรารถนาจะเชื่อใคร

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน, ๒๕๑๓, น. ๙๖๐-๙๖๑)

จากเหตุการณ์ความโกรธของขุนแผนตอนนี้ จึงเป็นมูลเหตุให้ขุนแผนคิดฆ่าพระไวย ต่อมา

จะเห็นได้ว่าขุนแผนหรือคนแวดล้อมขุนแผน ไม่ว่าจะเป็นลูกหรือแม่ ล้วนมีลักษณะเป็นคนอารมณ์ร้อน แสดงอำนาจและเป็นคนที่มีพฤติกรรมรุนแรง สอดคล้องกับลักษณะของดาวอังคาร

ดาวพุธ (๔) ครองภูมิอายุ ซึ่งหมายถึง “การดำเนินชีวิต ความนึกคิดจิตใจ และสุขภาพ” (ศรวัส, ๒๕๕๐, น. ๔๖) ดาวพุธนี้ หมายถึง ความฉลาด การสนใจ ศึกษา การกี่ยววาจาดี ซึ่งสอดคล้องกับชีวิตขุนแผน เมื่อขุนแผนอายุได้ ๑๕ ปี ก็ขอให้ มารดาพาไปฝากพระอาจารย์เพื่อรับเรียนวิชา เวลาเรียนก็ฉลาดเรียนจบได้ไว เห็นได้จากตอนบวชเป็นเณรอยู่วัดลัมใหญ่ สมภารบุญก็รักใคร่ด้วยเป็นคนฉลาด ดังข้อความว่า

จนอาจารย์ขาดฉลาดเฉลียว
 จะเปรียบเณรแก้วได้นั้นไม่มี
 หนังสือลิ้นกระแสดทั้งแปดวรรค
 ลูบหน้าลูบหลังแล้วว่าไป

เณรเณรออกเกรียวอยู่ที่นี้
 บวชยังไม่ถึงปีก็เจนใจ
 จนสมภารเจ้าวัดไม่บอกได้
 ลั่นไล่ไปแล้วเณรแก้วอา

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน, ๒๕๑๓, น. ๔๘)

หลังจากนั้นขุนแผนก็แสวงหาที่เรียนวิชาต่อไปเรื่อยๆ จนเก่งกล้า นอกจากนี้ขุนแผนยังมีกิริยาที่มีเสน่ห์ทำให้คนใกล้ชิดรักใคร่ แม้เป็นเณรก็สามารถเทศน์ให้คนจิตใจฟุ้งได้ ดังข้อความว่า

ลุ่มเสี่ยงเป็นเสน่ห์ดังเรไร

เทศน์ที่ไหนคนชมนิยมฟัง

(เลขาเรื่องขุนช้างขุนแผน, ๒๕๑๓, น. ๕๐)

นอกจากนี้ขุนแผนยังรู้จักพูดที่ทำให้คนอื่นมองตนเองดี เช่น ตอนที่ขุนช้างฟ้องสมเด็จพระพันวษาว่าขุนแผนเป็นกบฏ จนทำให้ขุนแผนต้องต่อสู้กับทหาร แล้วฆ่าขุนเพชรขุนรามตาย เมื่อขุนแผนพานางวันทองมอบตัว ในการตัดสินคดีขุนแผนได้ใช้คำพูดให้การจนศาลลูกขุนให้ขุนแผนชนะคดี มีสิทธิ์จะตัดสินใจให้ลงโทษขุนช้างถึงตายได้ แต่ขุนแผนก็กราบทูลสมเด็จพระพันวษาว่า

ครานั้นสมเด็จพระนรินทร์สุร

ฟังทูลตามคำลูกขุนว่า

เอ๋ยขุนแผนเป็นกระไรให้ว้ามา

จะฟันฆ่าอ้ายขุนช้างหรืออย่างไร

ขุนแผนแสนสวาทกราบกราน

กระหม่อมขานหาให้เป็นเวรไม่

ตามแต่สินไหมแลพินัย

จะโปรดปรานอย่างไรอย่างนั้น

พระองค์ทรงฟังขุนแผนว่า

เออจะเป็นเวรเป็นแม่นมั่น

เอ็งก็ตรึงคงคิดว่ามีตรึงกัน

อ้ายชาติชั่วหัวควั่นนี้ใจพาล

(เลขาเรื่องขุนช้างขุนแผน, ๒๕๑๓, น. ๔๙๑)

คำพูดของขุนแผนทำให้ภาพลักษณ์ของขุนแผนเป็นคนดี รักมิตรสหาย และฝ่ายตรงข้ามเป็นคนเลวอย่างผู้ฟังไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นการพูดเอาดีใส่ตัว ด้วยขุนแผนอ้างกฎของเวรกรรมในพุทธศาสนาที่คนไทยเชื่อถือกัน

คำพูดและปัญญาของขุนแผนมีอิทธิพลต่อการตกต่ำหรือรุ่งเรืองในชีวิตของขุนแผนมาตลอด

ดาวเสาร์(๗) ครองภูมิเดช ซึ่งหมายถึง อำนาจ เกียรติ ชื่อเสียง ยศตำแหน่ง (ศรวัสสา, ๒๕๕๐, น. ๔๗) ส่วนดาวเสาร์ หมายถึง ความทุกข์ร้อน ความเห็นแก่ตัว ความดุนัน ความลึกลับ ความพลัดพราก ที่ดิน กลกิกรรม

การที่ภูมิเดชเป็นดาวเสาร์ จึงส่งผลให้ขุนแผนเมื่อได้อำนาจชื่อเสียง มักต้องเดินทางพลัดพรากจากถิ่น คือจากสุพรรณบุรีไปกาญจนบุรี จากกาญจนบุรีมาสุพรรณบุรี

จากสุพรรณบุรีมาอยุธยา จากอยุธยาไปเชียงใหม่ จากเชียงใหม่มาอยุธยาและ
กาญจนบุรี จะเห็นได้ว่าขุนแผนจะมีชื่อเสียงจากการเดินทางไปรบต่างถิ่นเสมอ

นอกจากนี้ความมีชื่อเสียงเกียรติที่ได้รับก็มาจากการความกล้า ความดุเดือดของ
ขุนแผนด้วย ดังจะเห็นได้ว่าขุนแผนสนใจศาสตร์ลี้ลับและใช้ศาสตร์เหล่านี้ช่วยในการ
รบเสมอ เช่น

ใบกบัดพิศวีพระอาจารย์

ปฏิบัติมิให้ขัดข้องเคืองใจ

สะกดทัพจับพลทั้งปลุกผี

ปิดมังกำบังตนทนทาน

ทั้งพิชัยสงครามทั้งความรู้

ฤกษ์พามาที่ทุกสิ่งไป

ชำนาญทั้งกลศึกลี้ลับ

สู้ศึกได้ลั่นทั้งดินแดน

จึ่งยังขลังคะนองล่องหน

ถอนอาถรรพ์กันประกอบประกับมี

ให้ล่ำราญรินจิตพิสมัย

สมการแนะนำให้ไม่ช้าการ

ผูกพยนต์ฤทธิกำแหงหาญ

สะเดาะดาลไขกุญแจประจักษ์ใจ

อาจจะปราบศัตรูไม่สู้ได้

ทั้งเลิกโบมะขามเป็นต่อแดน

คุมพลแม่ทัพนับตั้งแสน

มหาละลวยสุดแสนเสน่หิตี

ฤทธิรณแรงราวกับราชสีห์

เลี้ยงผีพรายกระซิบทุกสิ่งไป

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน, ๒๕๑๓, น. ๑๒๒)

นอกจากนี้เมื่อขุนแผนตั้งความปรารถนาใดไว้ ก็พยายามทำให้ตนเอง
สมปรารถนาโดยไม่คำนึงถึงผู้อื่น เช่น ตอนขุนแผนต้องการลูกในท้องนางบัวคลี่ไปทำ
กุมารทอง ก็พยายามพูดลวงให้นางอนุญาตว่า

เจ้าพลายแก้วฟังนางทางตอบว่า

พี่ขอเจ้าเท่านั้นมียอมใจ

ให้น้องออกจากรายยอมให้

จะกล่อมเกลี้ยงเลี้ยงดูเป็นคู่ชีวิต

ครานั้นจึงโถมเจ้าบัวคลี่

พลั้งปากหากแก้งประชิดไป

มาก่อนขอได้กะแหวะเอาชีเธอ

เพราะมารดาอนุญาตประสาทรฤทธิ

นิจจาเจ้าเฝ้าขัดอชฌาสัย

เสียแรงพี่รักใคร่เจ้าไม่คิด

พี่จะได้เอาไว้เป็นกรรมสิทธิ์

เจ้าไม่คิดถึงแล้วก็แล้วไป

จะถึงสิ้นชีวีประสิทธิ์ให้

ฉันยอมให้ละตามความคิด

ขุนแผนรับว่าเอาให้เป็นสิทธิ์

ก็สมจิตที่ประสงค์จำนงปอง

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน, ๒๕๑๓, น. ๓๕๐-๓๕๑)

แล้วขุนแผนก็แหะตั้งแต่อกถึงท้องของนางบัวคลีเพื่อเอาลูกชายออกไปทำพิธีทำปลุกเสกเป็นกุมารทองสำเร็จ การกระทำเช่นนี้นับเป็นพฤติกรรมที่ดูต้นและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนของขุนแผนเป็นอย่างยิ่ง และกุมารทองก็เป็นส่วนประกอบหนึ่งที่ช่วยให้ขุนแผนหลีกพ้นภัยต่างๆ และประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานการสงคราม

อย่างไรก็ตาม ด้วยอิทธิพลของดาวเสาร์ทำให้เกิดภัยพิบัติที่ได้รับต้องผ่านความทุกข์ความลำบาก ไม่ได้มาอย่างง่าย ๆ ในชีวิตขุนแผนกว่าจะได้ยศศักดิ์ต้องผ่านการทำสงครามเอาชีวิตเข้าเสี่ยง เช่น เมื่อได้ยศศักดิ์มาก็อยู่ไม่นานต้องได้รับโทษห้ามเข้าเฝ้า เพราะหนีเวรไปหานางลาวทอง ทำให้ขุนแผนต้องเดินป่าหาของดี เมื่อขุนแผนชนะคดีเรื่องลักพานางวันทองและฆ่าขุนเพชรขุนรามแล้วชีวิตเริ่มจะสุขสบาย ขุนแผนก็ได้รับโทษจองจำเพราะไปทูลขนางลาวทองอีก อีกทั้งเมื่ออายุมากแล้วก็ขัดแย้งกับพลายงามเรื่องนางศรีมาลาและนางสร้อยฟ้า ขุนแผนก็วางแผนให้พลายชุมพลปลอมเป็นมอญใหม่ยกทัพมาตีอยุธยาเพื่อจะฆ่าพลายงาม จะเห็นได้ว่าภัยพิบัติที่ขุนแผนได้รับนั้นได้มาอย่างยากลำบากและภัยรึนั้นก็ไม่เคยนำความสุขที่แท้จริงมาให้ขุนแผน

ดาวพฤหัสบดี (๕) ครองภูมิศรี ซึ่งหมายถึง สิ่งดีที่เกิดขึ้นในชีวิต หลักทรัพย์ โชคลาภ วาสนา ส่วนดาวพฤหัสบดี หมายถึง ผู้ใหญ่ สมณะ ความดี ความยุติธรรม

การที่ภูมิศรีมีดาวพฤหัสบดีครอง ส่งผลให้ขุนแผนเป็นคนมีหลักทรัพย์ ไม่ยากจน มีผู้ใหญ่ เช่น สมเด็จพระพันวษา จมื่นศรี และสมภารวัดต่างๆ ที่เป็นอาจารย์สอนวิชา ต่างก็ให้การสนับสนุนช่วยเหลือขุนแผนด้วยดีตลอดมา ชีวิตขุนแผนถึงจะตกอับบ้าง แต่ในที่สุดก็ได้มีชีวิตรุ่งเรือง คือ เป็นเจ้าเมืองกาญจนบุรี มีชีวิตบั้นปลายอย่างสงบสุขกับนางแก้วกิริยา

ดาวราหู (๘) ครองภูมิมูละ ซึ่งหมายถึง ที่อยู่ ญาติ ตระกูล ส่วนดาวราหู หมายถึง ความมัวเมา นักเลง เล่ห์เหลี่ยม เจ้าอารมณ์

เมื่อภูมิมูละมีดาวราหูครอง จึงส่งผลให้ขุนแผนอยู่ในแวดวงทหาร และเชี่ยวชาญไสยเวทย์ ดังเมื่อตอนขุนแผนเรียนวิชากับสมภารคงวัดแค ขุนแผนก็หลงใหลในวิชาไสยศาสตร์จนลืมนางพิมว่า

วิชาการที่จะเรียนพร้อม
แต่คงไม่ถึงพินิจได้ไป

ชักข้อมท่งเล้าทั้งเก่าใหม่
เพราะอาลัยหลงรักเรียนวิชา
(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน, ๒๕๑๓, น. ๑๒๒)

ทุกคนที่เป็นญาติ บุคคลแวดล้อมก็ล้วนเป็นคนอารมณ์ร้อน ดังความอธิบายไว้ในเรื่อง
ชั้นนาย และดาวอังคารครองภูมิบริวาร

ดาวศุกร์ (๖) ครองภูมิอุตสาหะ ซึ่งหมายถึง ความมานะพากเพียร ความ
สำเร็จที่เกิดขึ้นจากตนเอง ส่วนดาวศุกร์ หมายถึง ความรัก ศิลปะ ความมีเสน่ห์ การเงิน
เมื่อภูมิอุตสาหะมีดาวศุกร์ครอง แสดงว่าขุนแผนเป็นคนมีเสน่ห์ เป็นธรรมชาติ
ของขุนแผนเลยทีเดียว นอกจากนี้ยังมีความอุตสาหะในเรื่องความรักและการอารมณ์
เช่น ในตอนหลงรักนางพิม เวลาจะไปหานางพิม ก็ลี้จากเนร กลับมาวัดกับวชเนร
ใหม่ ดังความว่า

พินน้อยละห้อยหับประตูลแล้ว
ถึงวัดลัดหนันทานสมภาร

พลายแก้วแฉ่งใจไปจากบ้าน
นมัสการชิตันให้วชพลัน
(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน, ๒๕๑๓, น. ๑๐๐)

นอกจากนี้ในตอนขึ้นเรือนขุนช้าง เมื่อไปพบนางแก้วกิริยานั้น นางแก้วกิริยา
เห็นขุนแผนครั้งแรกก็หลงรัก แสดงว่าขุนแผนเป็นคนมีเสน่ห์มาก ดังข้อความว่า

ครานั้นนางแก้วกิริยา
นี้ขุนแผนแม่นใจจึงไม่พราง
แหม่แหม่ข้าชำนรักใคร่
เรื่องฤทธิ์ประสิทธิ์ประสาทครู

เสน่หานั่งนึกองขนาง
แบบบางน้อยน้อยน่าเอ็นดู
เป็นไรนอนทองจึงมิอยู่
ถึงขุนช้างจะสู้คงเสียตัว
(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน, ๒๕๑๓, น. ๓๗๒)

แม้นางแก้วกิริยาจะรู้ว่าเป็นขุนแผน สามีนางพิม แต่นางก็ยังอดรักขุนแผนไม่ได้
อีกทั้งความตอนนี้ยังแสดงถึงความอุตสาหะของขุนแผนที่จะแสวงหารัก ขณะที่ไป
ลักนางวันทองไป ก็ยังมีความรักใหม่กับนางแก้วกิริยาอีกด้วย จะเห็นได้ว่างานหลัก
ของขุนแผนคือการประสานความรักต่างๆ ให้ลงตัว ซึ่งสำหรับขุนแผนเป็นงานที่ยาก
ลำบากกว่าการรบ

ดาวอาทิตย์ (๑) ครองภูมิมนตรี ซึ่งหมายถึง ผู้อุปถัมภ์ เจ้านาย ส่วนดาวอาทิตย์ หมายถึง ผู้นำ ยศศักดิ์ ชื่อเสียง

เมื่อภูมิมนตรีมีดาวอาทิตย์ครอง ส่งผลให้ขุนแผนมีผู้สนับสนุนอุปถัมภ์เป็นเจ้านาย หรือ บุคคลระดับผู้นำ เช่น สมเด็จพระพันวษา สมภารวัดใหญ่ สมภารวัดป่าเลไลยก์ สมภารวัดแค บุคคลเหล่านี้ล้วนมีส่วนคำจุนให้ขุนแผนก้าวหน้าทั้งในหน้าที่การงานและทางด้านวิชาการรบและไสยศาสตร์

ดาวจันทร์ (๒) ครองภูมิภคินีหรือภคินี ซึ่งหมายถึง ปัญหา อุปสรรค ความเสียหาย ส่วนดาวจันทร์ หมายถึง ความอ่อนโยน ความสวยงาม ความปรวนแปร ผู้หญิง

เมื่อภูมิภคินีมีดาวจันทร์ครอง จึงทำให้ขุนแผนประสบปัญหาหรืออุปสรรคจากผู้หญิง จะเห็นได้ว่าความทุกข์ยากในชีวิตของขุนแผนเกิดจากเรื่องที่มีผู้หญิงเข้ามามีส่วนร่วมด้วยเสมอ เช่น ตอนขุนแผนถูกขับออกจากวัดป่าเลไลยก์ก็เพราะเรื่องนางสายทอง หรือขุนแผนขัดแย้งกับนางพิมก็เพราะนางลาวทอง หรือขุนแผนต้องถูกอุกกาบาตไม่ให้เข้าเฝ้าสมเด็จพระพันวษาและนางลาวทองถูกสั่งกักบริเวณไว้ภายในวัง ก็เพราะขุนแผนหนีเวรมาเยี่ยมนางลาวทองที่ไม่สบาย จนขุนแผนต้องออกเดินป่าหาภูมิคุ้มกัน ดาบฟ้าฟื้น และม้าสีหมอก หรือตอนที่ขุนแผนถูกจำคุกก็เพราะไปทูลขอนางลาวทองที่ถูกกักอยู่ในวัง ทำให้สมเด็จพระพันวษาโกรธสั่งจำคุกขุนแผน หรือตอนขุนแผนให้พลายชุมพลปลอมเป็นกองทัพนมอญมาติดอยู่เพราะแค้นพระไวยที่ล้าเลิกบุญคุณ เรื่องพระไวยช่วยขุนแผนให้พ้นโทษไม่ต้องติดคุก ความเดือดร้อนครั้งนี้ถึงขนาดที่สมเด็จพระพันวษาดังต้องมาทรงเป็นผู้ไกลเกลี่ย เหตุที่เกิดขึ้นนี้ก็มาจากผู้หญิงคือนางศรีมาลา และนางสร้อยฟ้าที่มีปัญหารรยาน้อยภรรยาหลง แล้วก็ดึงให้ญาติของตนมาเกี่ยวข้อง ขุนแผนในฐานะบิดาของสามิของหญิงทั้งสองจึงต้องเข้ามายุ่งเกี่ยว และส่งผลให้เกิดความขัดแย้งที่ใหญ่โตระดับบ้านเมืองต่อมา

เมื่อพิจารณาจากภูมิทักษากำเนิด โดยใช้วันเกิดของขุนแผนเป็นหลัก จะเห็นได้ว่า ชาติชีวิตของขุนแผนนั้นสอดคล้องกับภูมิทักษาและดวงดาวประจำภูมิทักษากำเนิด ด้วยเหตุนี้ ข้อความที่กวีกำหนดให้ขุนแผนเกิดว่า

ปีชาลวันอังคารเดือนห้า

ตกลูกเวลาสามชั้นฉาย

(เลขาเรื่องขุนช้างขุนแผน, ๒๕๑๓, น. ๘)

จึงเป็นการกำหนดขึ้นอย่างมีหลักการสอดคล้องกับเหตุการณ์ และลักษณะนิสัยของขุนแผน ซึ่งเป็นตัวละครเอกของเรื่อง บอกให้ผู้อ่านวรรณกรรมทราบเส้นทางและชีวิตของขุนแผนไว้ตั้งแต่ต้นที่ขุนแผนกำเนิด ไม่ได้เป็นการแต่งด้วยวิธีแบ่งกลอนพาไป หากเป็นการตั้งใจของกวีผู้รังสรรค์วรรณกรรมเรื่อง เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ในการกำหนดเวลาเกิดของขุนแผนตามหลักโหราศาสตร์ไทย การกำหนดเช่นนี้แสดงว่ากวีในสมัยก่อนไม่ได้เชี่ยวชาญเฉพาะวรรณศิลป์ แต่เชี่ยวชาญโหราศาสตร์ด้วย จึงสามารถกำหนดวันและเวลาเกิดให้ ดวงดาวบ่งชี้เหตุการณ์ที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของขุนแผนและเหตุการณ์ในเรื่องดังกล่าวมาแล้วข้างต้น

สิ่งที่น่าสนใจศึกษาต่อไปคือ หากใช้ทักษากิจพิจารณาเหตุการณ์ต่างๆ ที่ผันเปลี่ยนเข้ามาในชีวิตของขุนแผน เหตุการณ์เหล่านั้นจะสอดคล้องกับความหมายของดวงดาวในภูมิทักษาหรือไม่เพียงใด

อย่างไรก็ดี ดวงดาวถึงจะบอกเหตุที่จะเกิดให้รู้ล่วงหน้าได้ แต่การกระทำของมนุษย์คือสิ่งสำคัญที่ทำให้เหตุการณ์ ซึ่งเกิดขึ้น “ดี เลว เลวร้าย” มากน้อยเพียงใด เหมือนในเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน เหตุการณ์ในเรื่องล้วนมีที่มาจากกิเลสที่ระบับยับยั้งไม่ได้ของตัวละครในเรื่องขุนช้างและขุนแผนทั้งสิ้น ดังนั้น การบังคับหักห้ามใจของมนุษย์จึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่ทำให้โลกมนุษย์ปราศจากความวุ่นวายและเกิดความสงบสุข

บรรณานุกรม

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๖.

เวทย์ วรวิทย์ (ผู้รวบรวม). ศาสตร์พยากรณ์สำนักเขาค้อ. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ร่มฟ้าสยาม, ๒๕๔๘.

ศรจวดา. “แม่บททักษา.” โหราเวสม์. ๘ (มกราคม ๒๕๕๐), น. ๔๔-๔๗.

หอสมุดแห่งชาติ. เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน. พิมพ์ครั้งที่ ๑๔. พระนคร: สำนักพิมพ์แพรววิทยา, ๒๕๑๓. เอื้อน มนเทียรทอง (ผู้เรียบเรียง). พระคัมภีร์ฤกษ์ศิวาคม. กรุงเทพมหานคร: ดวงดีการพิมพ์, ๒๕๒๔.

หมายเหตุ ผู้เขียนบทความขอขอบพระคุณ อาจารย์กฤตติกาวัลย์ นิรัญสี อาจารย์โหราศาสตร์ไทยชั้นสูงของสมาคมโหราศาสตร์นานาชาติ วัดราชนันทารามวรวิหาร และ อาจารย์พรชนัน อุกฤษโซด ที่ได้ให้ความรู้เกี่ยวกับโหราศาสตร์ไทย จนเป็นที่มาของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้